

KIRGIZ ATASÖZLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

LEVENT DOĞAN

Yüzyıllar süren bir zaman dilimi içinde yoğrula yoğrula gelişerek bazen de değişikliklere uğrayarak günümüze kadar ulaşan atasözleri; bir milletin duygu, düşünüş, örf, adet ve inanışlarının tamamını içermektedir. Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı gibi, ait olduğu milletin hayat görüşüne ve kültür birikimine dayanan bu edebiyat mahsulleri, iç kuruluş ve dış yapı yönünden, taşıdıkları özelliklerle, edebî türler arasında klasik değer taşıyan tür, değişik yer ve değişik dillerde, kavramca birbirine yakın anlamlarla tarif edilmiştir. Bu anlamlarda atasözlerini, “Toplumun sesi, hayat anlayışı, yargısı”¹ veya bir öğüdü, bir fikri mecaz yolu ile kısaca anlatan kalıplaşmış sözler olarak tanımlayabiliriz. Atalarımızın uzun gözlem ve tecrübeler sonunda vardıkları hükümleri, hikmetli sözler ve örneklemelerle² didaktik olarak ifade ettikleri atasözleri, konularına, sözcük kadrolarına, cümle ve biçim özelliklerine göre incelenebilir. Biz de çeşitli kaynaklardan faydalanarak Kırgız Türkçesindeki atasözlerini, konularına ve Türkiye Türkçesindeki karşılıklarını göz önüne alarak, anlam ve sözcük sayısı bakımından sınırlı bir incelemeye tâbi tuttuk.

Bizim daha önceleri “sav”, “mesel”, “darb-ı mesel”, “tabir”³ bugün ise atasözü dediğimiz halk kültürünün zenginliğini ve milletin ince zekâsını ifade eden bu folklor ürünlerine Kırgızlar “makal” adını vermişlerdir.

Kırgız atasözlerinin birçoğu manzumdur. Doç. Dr. Ülkü Çelik bunların “*hem Divan’daki atasözleriyle hem Türk atasözleriyle karşılaştırdığımız zaman karşımıza çıkan ve dikkat edilecek nokta, bir atasözünün alınıp ilâvelerle geliştirile-*

1 Ali Öztürk, *Türk Anonim Edebiyatı*, Bayrak Yay., Erzurum,-1985, s. 257.

2 *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., 1977, C. 1.

3 Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*, İnkılap Kitap Evi, İstanbul 1991, s. 13.

rek, nazım şekillerinin de yardımıyla"⁴ manzum hâle getirilmiş olabileceğini belirtmektedir.⁵

Bu makallara şöyle bir göz attığımızda bozkır kültürünün izlerini ve atın toplum hayatındaki yerini hemen tespit edebiliyoruz. Aklın, zekânın, ilim ve bilim sahibi olmanın önemi, adalet, doğruluk, dürüstlük gibi yüce değerlerin yanında, tembellik, yalancılık, adaletsiz davranmak vb. yerilen değerler de sıkça ifade edilmektedir. Hatta çoğu kez bunlar tezatlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Türklerin millî içeceği kımız altı atasözünde de olsa geçerken, Kırgızların millî kahramanı Manas'ın ismini sadece bir yerde görebildik.

Kırgız atasözlerini konularına göre tasnif etmeye çalışmadan önce, Kırgız Türkçesindeki ile Türkiye Türkçesindeki atasözlerini karşılaştırdığımızda, büyük benzerliklerin yanı sıra, bazen de büyük farklılıklar gördük. Ancak böyle bir karşılaştırma yaparken Kırgız Türkçesinin ses, şekil, cümle yapısı ve kelime hazinesi de göz önüne alınmalıdır. (Prof. Dr. Şükrü Elçin *Halk Edebiyatına Giriş* adlı eserinde Kırgız Türkçesinin de içinde olduğu Türk lehçeleriyle aramızdaki dil ve kültür birliğini vurgulamak amacıyla "Keregim saga aytam, kelinim sen uk."-Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla,- örneğini vermiştir,⁶ Bizim aşağıda yaptığımız kısa ve yüzeysel karşılaştırma bile bu örneklerin dana da çoğaltılabileceğini göstermektedir.)

Tam Benzerlik Gösterenler : Böyle bir karşılaştırmada; gerek sözcük sayısı, gerek aynı sözcüklerin kullanılması ve de anlam bakımından bütünlük gösteren atasözleri ele alınmıştır.

4 Ülkü Çelik, *Kırgız Atasözleri*, Ankara-1955, s. 26.

5 Prof. Dr. Şükrü Elçin "Bu edebiyat mahsullerinin ilk örnekleri umumiyetle manzumdur." ifadesini kullanmaktadır. (bk. Prof. Dr. Şükrü Elçin. *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara,1988, s. 339.

6 Prof. Dr.Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara,1986, s. 639.

- “Amanatka kıyanat bolboyt.” *Emanete ihanet olmaz.*
- “Açuunu açuu basat.” *Acı acıyı bastırır.*
- “Eki baş bir kazanda kaynabayt.” *İki baş bir kazanda kaynamaz.*
- Bir veya Birden Fazla Sözcüğü Farklı Olanlar :** Burada anlam bakımından bütünlük gösteren, fakat bir ya da birden fazla sözcüğü farklı olanlar belirtilmiştir.
- “Temirdi kızıusunda sok.” (Demiri tavında döv.) *Demir tavında dövülür.*
- “Karga karganın közünü çokubayt.” (Karga karganın gözünü gagalamaz.)
Karga karganın gözünü oymaz.
- “Darak çaşındı iyilet.” *Ağaç yaşken eğilir.*
- “Köp çaşagan bilbeyt, köp kızırgan bilet.” *Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir*
- “Ölgön colborston tirüü çıçkan artık.” (Ölmüş kaplıandan canlı sıçan yeğdir.)
Ölü aslıandan diri sıçan yeğdir.
- “Ölbögön canda ümüt bar.” (Ölmemiş canda ümit var.)
Çıkmadık canda umut var.
- “Eki too koşulbayt, Eki el koşulat.” (İki dağ birleşmez, iki halk birleşir.)
Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.
- “Cardılık caman emes, calkooluk caman.” (Fakirlik kötü değil, tembellik kötü.)
Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp.
- “Adalet söz açuu.” (Doğru söz acı.) *Doğru (hak) söz acıdır.*
- Aynı Düşüncelerin Fazla veya Eksik Sözcüklerle Anlatıldığı Atasözleri:**
Anlamları aynı olduğu hâlde, sözcük sayısı eksik veya fazla olan atasözleri gösterilmiştir.
- “Şaşkanga şaytan colugat.” *Acele işe şeytan karıştır.*
- “Cıgaçtı kurt ceýt, adamdı dart ceýt.” (Ağacı kurt yer, adamı dert yer.)
Ağacı kurt, insanı dert yer.

“Tört ölçöp töp keskin, Tok eteer sözdü bir aytkın.”

(Dört defa ölçüp doğru kes, Tatmin edecek sözü bir defa söyle.)

Bin ölçüp bir biçmeli.

“Eki baatr erezışse, Biröö kalat, biröö ölot.”

(İki bahadır çekişse, biri kalır, biri ötür.)

İki testi tokuşunca biri elbet kırılır.

“Kalp aytsañ da bilip ayt.”

(Yalan söylesen de bilerek söyle.)

Yalanı oranla söyle.

“Öödö ketseñ börü ceyt, İldıy ketseñ uuru alat.”

(Yukarı gitsen kurt kapar, aşağı gitsen hırsız çarpar.)

Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.

Çeşitli kaynaklardan⁷ topladığımız Kırgız atasözlerini konularına göre ise şu şekilde tasnif denemesi yapabiliriz. Bu denememiz ileride yapılacak yeni çalışmalarda geliştirilebilecektir.

- A. Yerilen ve Yüceltilen Değerler ile İlgili Atasözleri
- B. İlim-Bilim Sahibi Olmak, Akıl ve Dil ile ilgili Atasözleri
- C. Sağlığın Önemi ile İlgili Atasözleri
- Ç. Sosyal Hayat ile İlgili Atasözleri
- D. Hayvanlar ile İlgili Atasözleri
- E. Tabiat Unsurları ile İlgili Atasözleri
- F. Kıımız ve Manas ile İlgili Atasözleri

⁷ Prof. K.K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü* (Çeviren: Abdullah Taymas), TDK, Yay., Ankara,1994; Şarşeke Usupbekov, *Kırgız Makal-Lakaptarı*, Frunze-Kırgızistan 1982; Sırgabek Şambayev, *Kırgızsko-Russkie Poslovitsı Pogovorki İ İzreçeniya*, İzdatelstvo Mekyep, Frunze, 1979; Ülkü Çelik, *Kırgız Atasözleri*, Ankara,1995.

A. Yerilen ve Yüceltilen Değerler İle İlgili Atasözleri

a. Vatan-millet sevgisi ve birlik-beraberlik :

- “Tuulgan cerdin toprağı altın.” *(Doğduğun yerin toprağı altın)*
- “Üyüñdün baylıgın köçkөndө bilesiñ.” *(Evinin zenginliğın göçerken bilirsın.)*
- “Elin sagınbas er bolbos, Cerin sagınbas mal bolbos.”
(Halkını özlemeyen yiğit olmaz, Yerini özlemeyen hayvan olmaz.)
- “Atanın uulu boluu urmat, Eldin uulu boluu kıymat.”
(Babanın oğlu olmak hürmet, Halkın oğlu olmak kıymet)
- “Er cigit el çetinde, coo betinde.”
(Yigit halkın kenarında, düşmanın karşısında.)
- “Baarı biröö üçün, Biröö baarı üçün.”
(Herkes her biri için, Her biri, herkes için.)
- “Mekenden ayrılğança, ömürdön ayrıl.”
(Vatanından ayrılacağına, hayattan ayrıl.)
- “Bötön cerde bay bolgondon, öz ceriñde kedey bolgun.”
(Yabancı yerde zengin olacağına, kendi yerinde fakir ol.)
- “El emgegi eskirbeyt.”
(Halkın emeği eskimez.)
- “Cerin tüybös el bolboyt, Elin süybös er bolboyt.”
(Vatanına bağlanmayan halk olmaz, halkını sevmeyen yiğit olmaz.)
- “Bölüngөndü börü ceyt.”
(Ayrılanı kurt yer.)
- “Intımak bar cerde ırıs bar.”
(Barış olan yerde, talih var.)
- “Calgız darak tokoy bolboyt.”
(Yalnız ağaç orman olmaz.)

“Cakınıña cat bolbo, öz eliñe kas bolbo.”

(Akrabana yabancılaşma, kendi halkına düşman olma.)

b. Yiğitlik

“Baatır ölsö, bir ölot, Korkok ölsö, miñ ölot.”

(Bahadır ölse, bir ölür, Korkak ölse, bin ölür.)

“Altın cerden çıgat, baatır elden çıgat.”

(Altın yerden, yiğit halktan çıkar.)

“Baatır öölsö atı kalat, korkok ölsö nesi kalat.”

(Yiğit ölse adı kalır, korkak ölse nesi kalır.)

“Cigit üydö tuulat, cooda ölot”

(Yiğit evde doğar, savaşta ölür.)

“Cigit ölör cerine külüp barat.”

(Yiğit öleceği yere gülerek gider.)

“Ciğitke cetimiş önör azdık kılát.”

(Yiğide yetmiş hüner az olur.)

“Dıykandın körkü cer menen, baatırdın körkü el menen.”

(Çiftçinin güzelliği yerle, yiğidin güzelliği halkla.)

“Erdin barkın el bilet.”

(Yiğitin kıymetini halk bilir.)

“Korkoño koş körünöt.”

(Korkana çift görünür.)

c. Dostluk

“Az kaygını aş basat, köp kaygını dos basat.”

(Az kaygıyı aş bastırır, çok kaygıyı dost bastırır.)

“Dos degen ıyık nerse, eger anı baalay bilseñ.”

(Dost dediğin kutsaldır, eğer onun kıymetini bilirsən.)

“Adam adamga dos, coldoş, bir tuugan.”

(*İnsan insana dost, yoldaş, kardeş.*)

“Calgız darak tokoy bolboyt.”

(*Yalnız ağaç orman olmaz.*)

“Calgız ögüz koş bolboyt, caaktaşkan dos bolboyt.”

(*Tek öküz çift olmaz, çekişenler dost olmaz.*)

“Camandin dosu köp.”

(*Kötünün dostu çok.*)

“Coldoştuk camandıkta bilinet.”

(*Dostluk kötülükte, zor durumda bilinir.*)

“Cüz dos az, bir duşman köp.”

(*Yüz dost az, bir düşman çok.*)

“Dos başka karayt, duşman ayakka karayt.”

(*Dost başa bakar, düşman ayağa bakar.*)

“Tuugan küydürüp aytat, duşman süydürüp aytat.”

(*Dost yakarak söyler, düşman sevindirerek söyler.*)

ç. Dürüstlük, Hırsızlık, Doğruluk, Yalancılık, İyilik ve Kötülük

“Kayğı ömür keset, kalp ırıs keset.”

(*Kaygı ömür bitirir, yalan bahtı bitirir.*)

“Cakşı boluu asta asta, caman boluu bir pasta.”

(*İyi olmak yavaş yavaş, kötü olmak ise çabuk.*)

“Duduk sözgö carabayt, Uuru sakçılıkka carabayt.”

(*Dilsiz söze yaramaz, Hırsız bekçiliğe yaramaz.*)

“İlgeri barardın iti çöp ceýt, keder ketkendin kelini uuru kılat.”

(*İşi yürüyenin köpeği ot yer, işi yürümeyenin gelini hırsızlık yapar.*)

“Cakşı menen coldoş bolsoñ, cetesiñ muraska.”

(İyi ile yoldaş olsan, mirasa ulaşırsın.)

“Camandin can cırgatarı uyku.”

(Kötü adamın can zevki uykudur.)

“Caman adam, öz ıriskısına özü tüküröt.”

(Kötü insan kendi rızkına kendisi tükürür.)

“Suu içken kudukka tükürbö.”

(Su içtiğin kuyuya tükürme.)

“Uru menen konok ayttırıp kelbeyt.”

(Hırsızla misafir haber vererek gelmez.)

“Uyat ölümdön kattuu.”

(Yüz karası ölümden daha fena.)

“Adilet söz açuu.”

(Adil, doğru söz acı.)

“Betke aytkan sözdün zaarı cok.”

(Doğru sözün günahı yok.)

“Cıgittin özünö karaba, sözünö kara.”

(Yiğidin kendisine bakma, sözüne bak.)

“Tuura söz temirdi keset, öktür söz kılıçtı keset.”

(Doğru söz demirdi keser, keskin söz kılıcı keser.)

“Cırtık üydü cel tabat, Kalpıcı sözdü el tabat.”

(Yırtık evi yel bulur, Yalan sözü halk bulur.)

“Cakşı söz taş eritet, caman söz can keyitet.”

(Doğru söz taş eritir, kötü söz can acıtır, üzer.)

“Cakşı canına dos, caman malına dos.”

(İyi canına dost, kötü malına dost.)

“Kaygı ömür keset, kalp ırıs keset.”

(*Kaygı ömür bitirir, yalan bahtı bitirir.*)

d. Sabretmek

“Aşıkkan (sabırsız) kalar uyatka, Sabırduu ceteer muratka.”

(*Aceme eden-sabırsız kalır utanca, Sabırlı ulaşır murada.*)

“Sabırdın tübü sarı altın.”

(*Sabrın sonu sarı altın.*)

“Köç cürö-cürö tüzölöt.”

(*Her iş yavaş yavaş tamamlanır.*)

“Sabır kılsan samaganına cetesin.”

(*Sabredersen isteğine ulaşırsın.*)

“Aksaktın sabırına kara, Oorunun tamırına kara.”

(*Aksağın sabırına bak, Ağrının damarına (sebebine) bak.*)

e. Tedbirli Olmak

“Ceti colu ölçöp, bir colu kes.”

(*Yedi defa ölçüp, bir defa kes.*)

“Körpögö karap butunğ uzat.”

(*Ayağını yorganına göre uzat.*)

“Sanabay turup tügöl debe.”

(*Elde etmeden, sağlamadan hepsi var deme.*)

f. Adalet

“Ak bar üydö bereke bar.”

(*Hak olan evde bereket olur.*)

“Ak igilet birok sınbayt.”

(*Hakikat eğilir fakat kırılmaz.*)

“Ak oylop, adal işte.”

(*Hakkı düşünerek adil çalış.*)

g. Bađıřlama

“Er atasız bolboyt, adam katasız bolboyt.”

(Yiğit babasız olmaz, insan hatasız olmaz.)

“Kemçiliksiz kişi bolboyt.”

(Kusursuz kişi olmaz.)

h. Kendini Bilmezlik

“Cırtık teşikke külöt.”

(Yırtık delikle alay ediyor.)

“Mařtın küçü tilinde.”

(Sarhořun gücü dilinde.)

“Öz başındaki töönü körbögön, kişi başındaki çöptü köröt.”

(Kendi başındaki deveyi görmeyen, başkasını başındaki çöpi görür.)

ı. Aç Gözlülük

“Aç közdön ayran surasañ, akçañ barbı deyt.”

(Aç gözlüden ayran istesen, paran var mı, der.)

“Bererge beř köp, alarga altoo az.”

(Verene beř çok, alana altı az.)

“Aç gözdün özü toyso da közü toyboyt.”

(Aç gözlünün kendi doysa gözü doymaz.)

“Aç köz bayısa açka uyat.”

(Aç gözlü zengin olsa da aç uyur.)

i. Danışmak ve Nasihat

“Akıldaşkan sagızgan aygır alat.”

(Akıl danışan saksarığan aygır çalar.)

“Keñeřip kesken barmak oorubayt.”

(Danışılarak kesilen parmak ağrımaz.)

“Cakşı keñeş carım ırıskı.”

(İyi nasihat muvaffakiyetin yarısıdır.)

B. İlim-Bilim Sahibi Olmak ve Akıl-Dil İle İlgili Atasözleri

“Açuunu akıl ceñet.”

(Acıyı akıl yener.)

“Adam tillinen tabat.”

(Adam diliyle bulur.)

“Akıl aşsa cin bolot.”

(Akıl fazla olsa, delice olur.)

“Akılduu otko karayt,

(Akıllı ateşe bakar,

Akmak kazanga karayt.”

Ahmak kazana bakar.)

“Akmak doston, akılduu düşman artık.”

(Ahmak dosttan, akıllı düşman yeğdir.)

“Aراك içken toydo mas, akılı çok kündö mas.”

(Rakı içen sadece düğünde sarhoş, aptal ise her gün sarhoş.)

“Ay tündö kerek, akıl kündö kerek.”

(Ay gece, akıl her gün gerek.)

“Bilek çirey albagandı bilim cireyt.”

(Bileğin yapamadığını, bilim yapar.)

“Bilim elge su cerge.”

(Bilim halka, su yere.)

“Bilimdüünün bilimi cugat, Bilimsizdin iriñi cugat.”

(Bilginin bilgisi bulaşır, Bilgisizin pisliği bulaşır.)

“Boyu pastın oyu pas.”

(Boyu kısanın, akli kısa.)

“Ceti eldin tilin bil, Ceti türlü bilim bil.”

(Yedi milletin dilini bil, Yedi türlü bilim bil.)

“Cıluu süylösö, cılan iyinden çıgat.”

(Yumuşak konuşulsa, yılan ininden çıkar.)

“İlimdin padişası, akıl, Sözdün padişası makal.”

(İlmin padişahı, akıl, Sözüün padişahı atasözü.)

“Kılıç carası bütöt, til carası bütpöyt.”

(Kılıç yarası geçer, dil yarası geçmez.)

“Önör aldı-kızıl til.”

(En yüksek hüner dildir.)

“Pil kötörbögöndü til kötöröt.”

(Filin kaldıramadığını dil kaldırır.)

“Terektey boy bergençe, temendey akıl bersin.”

(Kavak gibi boy vereceğine, iğne kadar akıl versin.)

“Til cüröktün açkıçı.”

(Dil gönlün anahtarı.)

C. Sağlığın Önemli ile İlgili Atasözleri

“Deni soonun canı soo.”

(Sağlam vücudun, ruhu da sağlam.)

“Den sooluk zor baylık.”

(Sağlık en kıymetli zenginlik.)

“Kim tazalıktı süysö, anı den sooluk süyöt.”

(Kim temizliği severse, onu sağlık sever.)

“Deni saktın ömürü uzak.”

(Sağlıklı insanın ömrü uzun.)

“Caşoo ırakatı den sooluk.”

(Hayatın, keyfi sağlıktır.)

“Birinci baylık den sooluk.”

(Birinci zenginlik sağlık.)

“Oorusun caşırgan ölot.”

(Hastalığını gizleyen ölür.)

“Daana baylık, den sooluk.”

(*Bilinen zenginlik, can sağlığı.*)

“İçi ooruluu külkü süyböt.”

(*Hasta gülmeyi sevmez.*)

Ç. Sosyal Hayat İle İlgili Atasözleri

a. Kurnazlık

“Eldüü tülkü akçasız bolboyt.”

(*Kurnaz tilki parasız kalmaz.*)

“Arstanday küçün bolso, Tülküdüy kuuluktu üyrön.”

(*Aslan gibi gücün olsa da, Tilki gibi kurnazlığı öğren.*)

b. Zenginlik ve Fakirlik

“Baylık murat emes, Coktuk uyat emes.”

(*Zenginlik gaye değil, Fakirlik ayıp değil.*)

“Cer bay bolso el da bay.”

(*Verimli yer zengin halktır.*)

“Cardılıgın çaşırgan, bayıbayt.”

(*Fakirliğini gizleyen zenginleşemez.*)

“Adamdı şaytan azgırat, artık döölöt mas kılát.”

(*Adamı şeytan bozar, fazla zenginlik sarhoş eder.*)

“Kedeyge koyon tabılsa, Koyorgo cer tabılbayt.”

(*Yoksula tavşan bulunsa, Koymak için yer bulunmaz.*)

“Baydı çoñ süylötkön, koroodogu koyloru.”

(*Zengini büyük konuşturan, ağıldaki koyunları.*)

“Baylık ne dedirbeyt, Coktuk ne cedirbeyt.”

(*Zenginlik ne dedirmez, Yokluk ne yedirmez.*)

c. Sosyal Hiciv

“Kedeydin calgız atın uuru alat (börü ceýt).”

(Yoksulun tek atını hırsız çalar (kurt yer.)

“Sopusungan moldonun üyünön ceti kamandın başı çığıptır.”

(Sofuluk taslayan molların evinden yedi yaban domuzunun başı çıkmış.)

“Balık başınan sasiyt.”

(Balık baştan kokar.)

“Sopu sogon cebeyt, cese kabıgın da koyboyt.”

(Sofu soğan yemez, yiyince de sabuğunu bile bırakmaz.)

ç. Misafirlik-Komşu

“Kel demek bar, ket demek cok.”

(Gel demek var, git demek yok.)

“Kelgençe konok uyalat, kelgenden kiyin üy eesi uyalat.”

(Gelineye kadar misafir utanır, geldikten sonra ev sahibi utanır.)

“Aş kadırın bilbegenden üy eesin uyalat.”

(Yemeğin kadrini bilmeyen, ev sahibini utandırır.)

“Aytpay kelgen konok, duşmandan caman.”

(Habersiz gelen konuk, düşmandan kötü.)

“Koñşu cakşı bolso, sokur kız er tabat.”

(Komşu iyi olursa, kör kız koca bulur.)

“Koñşuñ kör bolso közüñdü kıs.”

(Komşun kör ise gözünü kıs.)

“Çakırılbağan konok, Şıpırılbağan cerge oturat.”

(Çağrılmamış konuk, Süpürülmemiş yere oturur.)

“Konok konoktu süyböyt, Eesi baarın da süyböyt.”

(Konuk konuğu sevmez, Ev sahibi hiçbirini sevmez.)

d. Mevki - Makam Sahibi Olmak

“Çıkkın tooñ bolso, ırıtkan taşınğ ıraak tüşöt.”

(Çıktığın dağ yüksek ise, attığın taş uzağa gider.)

“Cıgılsanğ nardan cıgıl.”

(Mahvolsan da çalgı altında mahv ol.)

“Ayıl başı bolgonço, suu başı bol.”

(Köy başı olunca, su başı ol.)

“Aygır köpsö, (üyrün) beesin kacıyt, Han köpsö, elin talayt.”

(Aygır şişinse, kısrağını (sürüsünü) bıktırır, Han şişinse, halkını talan eder.)

“Kuştu cırtkıç kılğan tırmağı, Kişini sürdüü kılğan mansabı.”

(Kuşu yırtıcı kılan tırnağı, Kişiyi heybetli kılan makamı.)

“Dünüyögö mas bolbogon, Mansapka boy kötörböyt.”

(Dünyaya mest olmayan, Makamıyla kibirlenmez.)

e. Ölüm

“Ölgöndün cazası-kömgön.”

(Ölenin cezası gömmektir.)

“Acal, ölüm cetpese, adam uulu cıgılbayt.”

(Ecel, ölüm gelmese, insan oğlu boyun eğmez.)

“Acal kelse temir sandık kep emes.”

(Ecel gelince demir sandık giysi değil.)

“Acalduuga sebep cok.”

(Eceli gelmişe sebep yok.)

“Can bar cerde ölüm bar.”

(Canın olduğu yerde, ölüm var.)

“Caşoo birge, ölüm başka.”

(Yaşamak beraber, ölüm ayrı.)

“Karılık korkunuç emes, ölüm korkunuç.”

(*Yaşlılık korkunuç değil, ölüm korkunuç.*)

e. İş, Emek Vermek ve Zahmet Çekmek

“Emgek azdan, önmök az.”

(*Emek az olursa, ürün az olur.*)

“Emgek cerde kalbas, Emgeksiz ırakat albas.”

(*Emek yerde kalmaz, Emeksiz zevk almaz.*)

“Ubaktı kelse orok or, Kezegi kelse ketmen çap.”

(*Vakti gelse ekin biç, Sırası gelse kazma ile kaz.*)

“İştegen tişteyt, İştebegen tiştebeyt.”

(*Çalışan yer, Çalışmayan yemez.*)

“Karı kelse aşka, Caş gelse işke.”

(*İhtiyar gelse yemeğe, Genç gelse işe.*)

“Kişi akısın cer cebeyt.”

(*İnsan hakkını yer yemez.*)

“İretsiz işte iygilik çok.”

(*Düzensiz işte başarı, iyilik olmaz.*)

“Emgektin namı tattuu bolot.”

(*Çalışmanın, emeğin ekmeği tatlı olur.*)

“Calkoogo iş tapşırsañ, özüñö akıl üyrötöt.”

(*Tembele iş bulsan, kendine akıl öğretir.*)

“Emgek adamdın ömürü.”

(*Emek adamın hayatı.*)

“Camgır menen cer kögöröt, Emgek menen el kögöröt.”

(*Yağmur ile yer yeşerir, Emek ile millet gelişir.*)

“Sözün kısa bolsun, koluñ usta bolsun.”

(*Sözün kısa olsun, elin usta olsun.*)

“Emgek kılsañ çaşıñdan, Döölöt ketpeyt başıñdan.”

(Çalışsan yaşında, Zenginlik gitmez başından.)

“Kazanda baarı çömüçkö çıgat.”

(Kazanda ne varsa kaşığa o çıkar.)

“Adamdı sözüñdön tanıbayt, işinen tanıyt.”

(Adamı sözüñden tanıma, işinden tanı.)

“Adamdın işi, cemiştin mömösü.”

(Adamın işi, meyvenin yemişi.)

f. Aile Fertleri

“Balanın köönü talaada, enenin köönü balada.”

(Çocuğun gönlü tarlada, annenin gönlü çocukta.)

“Enesin körüp kızın al.”

(Annesine bak, kızını al.)

“Balaluu üy, baktıluu üy.”

(Çocuklu ev, bahtlı ev.)

“Cakşı ayal-carım ırıs.”

(İyi hanım-yarım talih.)

“Ata-meken, ene nur.”

(Baba-vatan, anne nur.)

“Adeptüü bala ata-enesin maktatar, Adepsiz bala ata-enesin kakşatar.”

(Edepli çocuk anne-babasını över,

Edepsiz çocuk anne-babasını kırar, yerer, ağlatır.)

“Kızım sağa aytam, kelinim sen uk.”

(Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.)

Eşiğin körüp törünö öt, enesin körüp kızın al.”

(Kapısını görüp baş köşeye geç, anasını görüp kızını al.)

“Kızduu üydö kıl catpayt.”

(Kızlı evde kıl bulunmaz.)

“Ata-enenin kadının balalı bolgondo bilesiñ.”

(*Eltin-gelinin varsa rakibim yok deme.*)

“Kız cırğaar cerine ıylap barat.”

(*Kız gün göreceği yere ağlayarak gider.*)

“Ceen el bolboyt, celke ton bolboyt.”

(*Yeğen hısım olmaz, yele arkası derisinden kürk olmaz.*)

“Atasözü altın.”

(*Baba sözü altın.*)

“Karı adam üydün kutu.”

(*Yaşlı insan evin bahtı.*)

“Öz atasın sıylabagan, öz uulunan sıy körböyt.”

(*Kendi babasına saygı göstermeyen, kendi oğlundan saygı görmez.*)

“Suunun iyrimi caman, karının ırımı caman.”

(*Suyun girdabı, ihtiyarın bedduası tehlikelidir.*)

g. Allah ve Din

“Başı oorubagan kişinin, kuday menen işi çok.”

(*Başı ağrımayan kişinin, Tanrı ile işi yok.*)

“Akırın baskan moldodon saktan, Ala çapan kocodon saktan.”

(*Yavaş basan molladan sakın, Alaca cüppeli hocadan sakın.*)

“Adam camanı sopu bolot, Cıgaç camanı soku bolot.”

(*İnsanın kötüsü sofı olur, Ağacın kötüsü havan olur.*)

“İrayına caraşa ıymanı.”

(*Ruh haline göre imanı.*)

“Kim kudayga işense, Kolu-butı kişende.”

(*Kim Allah'a güvense, Eli ayađı köstekte.*)

“Kuday kulum dese, paygambar ümmötüm debeske argası çok.”

(Tanrının kulum dediğine, peygamberin ümmetini değil demek için gücü olmaz.)

“Kulda kulak çok.”

(Kulda kulak yok.)

“Maldı körüp paygambar coldon çığıptır.”

(Malı görünce peygamber yoldan çıkmış.)

“Maldın eesi bolso, karışkırdın kudayı bar.”

(Hayvanın sahibi varsa, kurdun Allahı var.)

“Din, elge apiyim.”

(Din halk için afyon.)

“Moldo coldo bolso, şeytan üyünö kiret.”

(Molla yola çıkınca, şeydan evine girer.)

“Sorgoktun köönü kazanda, Sopunun köönü azanda.”

(Oburun gönlü kazanda, Sofunun gönlü ezanda.)

“Kudaydın buyruğu kumdan köp, Anı atkargan adam çok.”

(Tanrı'nın buyruğu kumdan çok, Onları uygulayan insan yok.)

“Moldonun kuran okup Alla degeni, Beçaranın bir ulagın aldap cegeni.”

(Mollanın Kuran okuyup Allah demesi,
Fakirin bir oğlağını aldatıp yemesi.)

h. Düşman

“Atañdı coo çapsa koşo çap.”

(Babanı düşman kesse, birlikte kes.)

“Börk astında börü çok debe, Eek astında coo çok debe.”

(Şapka altında kurt yok deme, Çene altında düşman yok deme.)

“Börü etekden, coo cakadan alganda.”

(Kurt eteğe, düşman yakaya sarıldığında.)

“Camandı el çetinen coo alat.”

(*Kötüyü ülke sınırından düşman yakalar.*)

“Çeçingen suudan kaytpas, Kezengen coodan kaytpas.”

(*Soyunan sudan korkmaz, Nişan alan düşmandan korkmaz.*)

E. Hayvanlar ile ilgili Atasözleri

“At sıylagan cöö baspayt.”

(*Atına saygı gösteren, yaya gitmez.*)

“Aygır uçunsa at bolot, At uçunsa et bolot.”

(*Aygır hastalansa at olur, At hastalansa et olur.*)

“Cakşı atka bir kamçı, caman atka miñg kamçı.”

(*İyi ata bir kamçı, kötü ata bin kamçı.*)

“Caman uy carda muzooloyt.”

(*Kötü inek uçurumda yavrular, doğar.*)

“Ceen kelgençe, ceti börü kelsin.”

(*Yeğen gelmekte ise, yedi kurt olsun.*)

“Çımçık semirip, batmanga tolbot.”

(*Serçe semirip, batman çekmez.*)

“Çımın tiygen töögö Oysul ata ne payda?”

(*Sinek dokunmakla hastalanan deveye, Oysul atadan ne fayda?*)

“İt murduna suu kirgende, süzöt.”

(*Köpek burnuna su girdiğinde yüzüyor.*)

“Karga karganın közünü çokubayt.”

(*Karga karganın gözünü oymaz.*)

“Koy bakkan, konok kütöt.”

(*Koyun bakan misafir bekler.*)

“Kuş kanatı menen uçat, kuyruğu menen konot.”

(*Kuş kanadı ile uçar, kuyruğu ile konar.*)

“Bitke öçöşüp köynögöndü otko salba.”

(*Bite kızıp gömleğini ateşe atma.*)

“Bödönönün catagın kör da, etine taarınba.”

(*Bıldırcının yuvasına bak da eti az diye darılma.*)

“Börü balası, it bolboyt.”

(*Kurt yavrusu, köpek olmaz.*)

“Börü kargışı koygo cetpeyt.”

(*Kurdun bedduası koyuna ulaşmaz.*)

“Börügö koy kaytartpa..”

(*Kurda koyun güttürme.*)

“Bukada kayın cok, inekte törkün cok.”

(*Boğada kayın yok, İnekte hısım akraba yok.*)

“At basbagan cerdi tay basat.”

(*Atın basmadığı yere tay basar.*)

“At arpa cese, eşek kulagin salat.”

(*At arpa yese, eşek kulağını salar.*)

“At azgını corgo, Adam azgını moldo.”

(*Atın azmışı yorgo, İnsan azmışı molla.*)

“At erdin kanatı.”

(*At erin kanadı*)

F. Tabiat Unsurları ile İlgili Atasözleri

“Caz cariş, küz küröş.”

(*İlkbahar yarış, sonbahar güreş.*)

“Kış kırğa konbo, Caz sayga konbo.”

(*Kışın ovaya konma, İlkbaharda nehir yatağına konma.*)

“Toygondo toktunun eti topurak tatıyt.”

(*Tokken toklu eti bile toprak tadındadır.*)

“Ayt künü, katın alba, Camgır künü, at çappa.”

(*Bayram günü, kadın alma, Yağmurlu gün, at koşturma.*)

“Köp üylösö cel bolot, Köp ıylasa sel bolot.”

(*Çok üflenirse yel olur, Çok ağlanırsa sel olur.*)

“Küz, talaş maalı.”

(*Güz, mücadele vaktidir.*)

“Gül aarınıkı, bal adamdıkı.”

(*Çiçek arının, bal insanın.*)

“Altın çıkkan cer kadırluu, Kalıs cürgön er kadırluu.”

(*Altın çıkan yer değerli, Tarafsız olan erkek değerli.*)

“Ay, ayga koşulat, Kün, küngö koşulat.”

(*Ay, aya katılır, Güneş, güneşe katılır.*)

“Öödöküsü örtkö ketse, İldıykısı selge ketet.”

(*Yukarıdaki yangında giderse, Aşağıdaki selde gider.*)

“Capız da bolso toom bar, Tayız da bolso suum bar.”

(*Alçak da olsa dağım var, Sığ da olsa nehrim var.*)

“Adam kaalasa taştan suu, takırdan gül çıkarat.”

(*İnsan istese taştan su, balçıktan gül çıkarır.*)

“Akkan suuda aram cok.”

(*Akan suda pislik yok.*)

“Akkan arıktan suu agat.”

(*Su akmakta olduğu arktan akar.*)

“Biröögö taş ırgıtsañ, al saga ok atat.”

(*Birine taş fırlatsan, o sana ok atar.*)

“A too menen bu toonu arzıgan kiyik açka ölot.”

(*O dağdayken bu dağı arzu eden hayvan açlıktan ölü.*)

“Kün karagan suukka toñot, Bay karagan açtan ölot.”

(*Güneş bekleyen soğuktan donar, Zengin bekleyen açlıktan ölü.*)

“Adamdı akılınan, daraktı calbırarınan bayka.”

(*İnsan için aklına, ağaç için yaprağına dikkat et.*)

“İş köp, temir az; usta köp, kömür az.”

(*İş çok, demir az; usta çok, kömür az.*)

“Cayında catkan, kışında katat.”

(*Yazın yatan, kışın bitap düşer.*)

“Adam temirden kattuu, güldön nazik.”

(*İnsan demirden sert, gülden nazik.*)

“Darak cemişinen taanilat.”

(*Ağaç meyvesiyle tanınır.*)

G. Kıımız ve Manas ile İlgili Atasözleri

Kıımız

“Kıımızdan eki kese içken-munduk, Ayrandan eki kese - şumduk.”

(*Kıımızdan iki kase içmek dertten,
Ayrandan iki kase içmek hayasızlıktan.*)

“Kıımız kişinin kanı, Et kişinin canı.”

(*Kıımız kişinin kanı, Et kişinin canı.*)

“Kıımızdı kim içeyin debesin, Kıızdı kim kuçayın debesin.”

(*Kıımızdı kim içmek istemez, Kıızdı kim kuçaklamak istemez.*)

“Kımızduu üydö ayakçı, Kızduu üydö kıyakçı.”

(Kıızlı evde saki, Kızlı evde kemancı.)

“Ayranın attay körgön, Kımızın töödöy köröt.”

(Ayranını at gibi gören, Kımızını deve gibi görür.)

“Kızdı suraganga ber, kımızdı suusaganga ber.”

(Kızı sorana, kımızı susayana ver.)

Manas

Manas kelet degende, baylatma cindi soo bolgon.”

(Manas gelecek dendiğinde, bağlanan deli iyileşmiş.)

Yukarıda sıraladıklarımızın dışında, Kırgız Türkçesindeki atasözlerine şunları da ilâve edebiliriz.

“Aç kişinin tüşünö nan kiret.”

(Aç insanın rüyasına ekmek girer.)

“Adam alası içinde, mal alası tışında.”

(İnsanın alası içinde, hayvanın alası dışındadır.)

“Adam emgegi menen dañktuu.”

(İnsan işi ile şöretli.)

“Adebi cok cigit, cügönü cok atka okşoyt.”

(Terbiyesiz yiğit gemsiz-oyansız ata benzer.)

“Ak emgektin nanı tattuu”

(Temiz, helâl işin ekmeği tatlı.)

“Akak körkü bermette, adam körkü emekte.”

(İnci güzelliği sedefte, insan güzelliği emekte.)

“Akıl ayga cetkiret.”

(Akıl aya ulaştırır, götürür.)

Akıl, ilim-tirüüdö urmat, ölgöndö dañk.”

(Akıl, ilim hayatta hürrmet, öldükten sonra şan verir.)

“Akılı bar bilim samayt, akılı çok kiyim samayt.”

(Akıllı bilim ister, akılsız elbise ister.)

“Akıl-nasip, bilim-kazına.”

(Akıl nasip, bilim hazine.)

“Alban-alban külük bar, alına karay cügüröt.”

(Türlü türlü at var, her biri yapabildiği kadar koşar.)

“Aldırgan enesinin koynuñ açat.”

(Malı çalınan annesinin koynunu karıştırır.)

“Alıstı cakın kılğan kız, Açuunu tattuu kılğan tuz.”

(Uzağı yakın kılan kız, Acıyı tatlı kılan tuz.)

“Araketi köp, berekesi çok.”

(Çabalaması çok, hayrı, bereketi yok.)

“Arkimdiki özünö, ay körünöt közünö.”

(Herkesinki kendine, ay görünür gözüne.)

“Arpa bugday aş eken, altın kümüş taş eken.”

(Arpa, buğday aş imiş, altın gümüş taş imiş.)

“Aş eesi menen, baş meesi menen.

(Yemek sahibiyle, kafa beyniyle güzeldir.)

“Ay degen aca çok, koy degen koco çok.”

(Ey diyen büyük yok, bırak diyen hoca yok.)

“Ayran içken kutuluptur, çekek calagan tutuluptur.”

(Ayran içen kurtulmuş, kova yalayan yakalanmış.)

“Az köböyöt, azgan oñolot, Cardı bayıyt, caş çoñoyot.”

(Az çoğalır, yolunu şaşırıran pişman olur, fakir zenginler, genç yaşlanır.)

“Baatır bir ölöt, korkok miñ ölöt.”

(Yiğit bir ölür, korkak bin ölür.)

“Balaluu üy külüstön, balasız üy körüstön.”

(Çocuklu ev gülistan, çocuksuz ev mezarlıktır.)

“Beker oturgança, beker işte.”

(Bedava oturunca, bedava çalış.)

“Bilim algan iyne menen kuduk kazganday.”

(Bilim almak, iğne ile kuyu kazmak gibidir.)

“Bilim-darak, iş bolso anıñ mömösü.”

(Bilim ağaç, iş onun meyvesi.)

“Bilimdüügö düynö carık.”

(Bilimliye dünya ıñık, parlak.)

“Bilimi küçtü miñdi çıgat.”

(Bilimi güçlü binini yıkar.)

“Cakşı-eli menen,cer-keni menen.”

(İyi insan milletiyle, yer ise madeni ile.)

“Cetim öz kindigin özü keset.”

(Yetim kendi göbegini kendi keser.)

“Çakırğan cerden kalba, özüñ basıp barba.”

(Çağrıldığın yere git, Çağrılmadığın yere gitme.)

Çakkan öltüröt, maktagan cetkiret.”

(Yeren öldürüyor, öven yetiştiriyor.)

“Daraktın küçü tamırda, tamaktın küçü kamırda.”

(Ağacın gücü kökünde, yemeğin gücü hamurda.)

“Deşpe, deşkenden kiyin bok çeşpe.”

(Sözleşme, bir işe girişme, girişince de bok yeme.)

“Ene tilim, ene sütüm.”

(Ana dilim, ana sütüm.)

“Enesi çok kız, atası çok uul-cetesiz.)

(Anasız kız, babasız oğul bakımsızdırlar.)

“Epečil eki içet.”

(Becerikli iki defa yer.)

“Er emgegin cer cebeyt.”

(Yiğidin emeğini yer yemez.)

“Erdi namıs, koyondu kamış öltüröt.”

(Yiğidi gurur, tavşanı kamış öldürür.)

“Erge çarık tabılat, cegen ittin betine kara.”

(Yiğide çarık bulunur, sen onu yiyen ittin suratına bak.)

“Eşektin küçü adal, sütü aram.”

(Eşegin gücü helal, sütü haram.)

“Et degende bet barbı.”

(Et denince utanma olur mu?)

“Gül össö cerdin körkü, kız össö üydün körkü.”

(Gül büyürse yerin, kız büyürse evin güzelliği.)

“İtelgi salba, kepil alba.”

(Doğanla avlanma, kefil olma.)

“İttin açuusu kuyrugunan bilinet, attın açuusu kulagınan bilinet.”

(Köpeğin kızması kuyruğundan bilinir, atın kızması kulağından bilinir.)

“Kan başı köpüröo bolso, attap öt.”

(Hükümdarın başı köprü olursa, üzerinden atlayıp geç.)

“Karga süyöt balasın “appağım” dep.”

(Karga yavrusunu appağım diye sever.)

“Karı uykunu süyöt, caş külkünü süyöt.”

(İhtiyar insan uyumayı sever, genç gülmeyi sever.)

“Kasapçı enesine söök satat.”

(Kasapçı annesine kemik satar.)

“Kayırı çok baydan bez, suusu çok caydan bez.”

(Hayır yapmayan zenginden, suyu olmayan yerden kaç.)

“Keyü bar, ker tartu çok.”

(Pişman olmak var, fakat vazgeçmek yok.)

“Kızı bardın, nazı bar.”

(Kızı olanın, nazı var.)

“Köp coylogon kuu tülkü, kolgo tüşpöy, koyuucu emes.”

(Çok koşan tilki yakayı bir gün ele verir.)

“Köp coylogon tülkü açtan ölot.”

(Çok koşan tilki açlıktan ölür.)

“Köptön umut kılğan, azdan kuru kalat.”

(Çoktan ümit eden, azdan marum kalır.)

“Kündö et cebegen mal kütöbü, ayına et cebegen can kütöbü.”

(Günde et yemeyen mal bekler mi, bir ayda et yemeyen can bekler mi?)

“Önör bilgen örgö çabar, ilim kuugan abiyir tabar.”

(Hüner bilen yukarı çıkar, ilim kuugan şöret bulur.)

“Sözdün kiskası cakşı, arkandın uzunı cakşı.”

(Sözün kiskası iyi, urganın uzunı iyi.)

“Suraganga beker ber, suusaganga ceke ber.”

(İsteyene bedava ver, susayana ayrıca ver.)

“Tayak tayga cetkiret, tay atka cetkiret.”

(Sopa taya ulaştırır, tay ise ata ulaştırır.)

“Uul cakşısı urmat, kız cakşısı kimbat.”

(Oğlanın iyisi hürmet-saygı, kızın iyisi edep, kıymetlidir.)

SÖZLÜK

aç göz	: aç gözlü	ata	: baba
<i>a.g.dün</i>	: aç gözlünün	<i>a.ñdi</i>	: babanı
açkıç	: anahtar	ayal	: eş, kadın
açuu	: acı	ayt-	: söylemek
<i>a.nu</i>	: acıyı	<i>a.-pay</i>	: söylemeden
adeptüü	: edepli	azan	: ezan
akıldaş-	: akıl danışmak	<i>a.da</i>	: ezanda
<i>a.-kan</i>	: akıl danışan	baatır	: bahadır
akırım	: yavaş	bala	: çocuk
alban-alban	: çeşit çeşit	<i>b.da</i>	: çocukta
alda-	: aldatmak	bar	: var
alış	: uzak	<i>b.bı</i>	: var mı?
<i>a.tı</i>	: uzağı	barmak	: parmak
Alla	: Allah	baş	: baş
amanat	: emanet	<i>b.man</i>	: başından
<i>a.ka</i>	: emanete	bayı-	: zenginleşmek
apiyim	: afyon	<i>b.-bayt</i>	: zenginleşmez
arstan	: aslan	baylık	: zenginlik
<i>a.day</i>	: aslan gibi	beçara	: biçare
ast	: alt	beker	: boşuna, bedava, boş yere
<i>a.ında</i>	: altında	bet	: yüz
asta-asta	: yavaş yavaş	bilimdüü	: bilgili
aş	: yemek, aş	bol-	: olmak
<i>a.eken</i>	: yemek imiş		

<i>b.-gondo</i>	: olduğunda, olunca	caza	: ceza
bolboyt	: olmaz	<i>c.si</i>	: cezası
börk	: kalpak, şapka	ce-	: yemek
börü	: kurt	<i>c.-se</i>	: yese
<i>b.gö</i>	: kurda	ceñ-	: yenmek
buka	: boğa	<i>c.-et</i>	: yener
büt-	: bitmek	ceen	: yeğen
<i>b.-pöyt</i>	: bitmez	celke	: yele, ense
calgız	: yalnız	cemiş	: meyve
calkooluk	: tembellik, boşta gezerlik	<i>c.tin</i>	: meyvenin
can	: can	cer	: yer
<i>c.da</i>	: canda	cıgaç	: ağaç
capız	: alçak, kısa	<i>c.ti</i>	: ağacı
cara-	: yaramak	cigit	: yiğit
cardılık	: fakirlik	cılan	: yılan
carım	: yarım	cindi	: delice, kaçık
caş	: yaş	cirtık	: yırtık
caşa-	: yaşamak	col	: defa; yol
caşır-	: gizlemek	<i>c.don</i>	: yoldan
<i>c.-gan</i>	: gizleyen	colbors	: kaplan
cat	: yabancı	<i>c.ton</i>	: kaplandan
<i>c.bol-</i>	: uzaklaşmak, yabancılaşmak	coldoştuk	: arkadaşlık
		coo	: düşman
		cöö	: yaya

cürök	: yürek, gönül	<i>e.ge</i>	: halka
<i>c.tün</i>	: yüreğin	<i>e.din</i>	: halkın
cüz	: yüz	emes	: değil
çapan	: kaftan	emgek	: emek, iş
çet	: kenar, kıyı, uç	<i>e.kıl-</i>	: çalışmak
çıçkan	: sıçan	ene	: anne
çoku-	: gagalamak, oymak	er	: koca, yiğit
dañktuu	: şöhrətli, tanınmış	<i>e.din</i>	: yiğidin
darak	: ağaç	eskir-	: eskimek
de-	: demek	eşik	: kapı
<i>d.-yt</i>	: der	ıldıy	: aşağıya
<i>d.-be</i>	: deme	ıntumak	: barış
den sooluk	: sağlık	ırakat	: zevk, rahat, keyif
dıykan	: çiftçi	ırım	: büyü, efsun, beddua
dos	: dost	ırıs	: talih
döölöt	: servet, devlet	işen-	: inanmak, güvenmek
duduk	: dilsiz	ıyık	: kutsal
duşman	: düşman	ıyla-	: ağlamak
dünüyö	: dünya	<i>ı.-p bar-</i>	: ağlayarak gitmek
<i>d.gö</i>	: dünyaya	iyne	: iğne
ee	: sahip	kaala-	: istemek
<i>e.si</i>	: sahibi	kakşat-	: ağlatmak, yermek
eek	: çene	kalp	: yalan
el	: halk, millet	kara-	: bakmak

keñeş	: danışmak	<i>k.uñ</i>	: elin
<i>k.-ip</i>	: danışarak, danışıp	konok	: konuk
kedey	: yoksul	<i>k.tu</i>	: konuğu
<i>k.ge</i>	: yoksula	korkunuç	: korkunç
<i>k.din</i>	: yoksulun	koş	: çift
kel-	: gelmek	koşul-	: kavuşmak
<i>k.-beyt</i>	: gelmez	koy	: koyun
<i>k.-gençe</i>	: gelince	köç-	: göçmek
kemçiliksiz	: eksiksiz, kusursuz	<i>k.-köndö</i>	: göçerken, göçtüğünde
ket	: gitmek	kögör-	: yeşermek
ketmen	: kazma	<i>k.-öt</i>	: yeşerir
<i>k.çap-</i>	: kazma ile kazmak	köön	: gönül
kezek	: sıra	<i>k.ü.</i>	: gönlü
<i>k.i</i>	: sırası	köp	: çok
kıdır-	: dolaşmak, gezmek	kör-	: görmek
kıska	: kısa	<i>k.-böğön</i>	: görmeyen
kıyakçı	: kemancı	körk	: güzellik
kıyanat	: ihanet	kötör-	: kaldırmak
kızduu	: kızlı	<i>k.-böğöndü</i>	: kaldıramadığını
koñşu	: komşu	<i>k.-öt</i>	: kaldırır
<i>k.ñ</i>	: komşun	köz	: göz
koco	: hoca	<i>k.ünü</i>	: gözünü
<i>k.don</i>	: hocadan	kuday	: Tanrı
kol	: el		

kuduk	: kuyu	öl-	: ölmek
kuş	: kuş	<i>ö.-göndün</i>	: ölenin
<i>k.tu</i>	: kuşu	önör	: hüner
külkü	: gülüş, gülme	ötkür	: keskin
külük	: koşu atı	padışa	: padişah
küydür-	: yakmak	<i>p.sı</i>	: padişahı
küz	: güz	pas	: kısa, alçak
maktat-	: övdürmek	<i>p.tın</i>	: kisanın
mansap	: makam	paygamber	: peygamber
mee	: beyin	pil	: fil
<i>m.si</i>	: beyni	sagın-	: özlemek
menen	: ile	<i>s.-bas</i>	: özlemeyen
miñ	: bin	sakçılık	: bekçilik
mışık	: kedi	sası-	: pis kokmak
moldo	: molla	<i>s.-yt</i>	: kokar
mömö	: meyve, yemiş	sın-	: kırılmak
<i>m.sü</i>	: meyvesi	<i>s.-bayt</i>	: kırılmaz
muras	: miras	sogon	: soğan
murdu	: burun	sopu	: sofu
ooru	: ağrı	sopusun-	: sofuluk taslamak
<i>o.-boyt</i>	: ağrımaz	<i>s.-gan</i>	: sofuluk taslayan
<i>o.sun</i>	: hastalığını	söz	: söz
orok	: orak, hasat	<i>s.ündön</i>	: sözünden
<i>o.or-</i>	: ekin biçmek	sura-	: sormak, istemek

süy-	: sevmek	<i>t.nü</i>	: deveyi
süylö-	: söylemek	tör	: çadırın baş köşesi
<i>s.-sö</i>	: söylese	tört	: dört
şıpırıl-	: süpürülmek	tutura	: doğru
<i>ş.-bagan</i>	: süpürülmemiş	tülkü	: tilki
taanıl-	: tanınmak	<i>t.döy</i>	: tilki gibi
tamır	: damar	ubak	: vakit
temir	: demir	<i>u.tı</i>	: vakti
tirüü	: canlı	urmat	: hürmet
tokoy	: orman	uul	: oğul
too	: dağ	uuru	: hırsız
topurak	: toprak	uyat	: yüz karası
toy-	: doymak	üy	: ev
<i>t.-boyt</i>	: doymaz	<i>ü.dö</i>	: evde
<i>t.-gondo</i>	: tokken, doyduğunda	<i>ü.üñdün</i>	: evinin
töö	: deve	zor	: büyük, kuvvetli

BİBLİYOGRAFYA

1. Prof. K.K. Yudahin (Türkçeye Çeviren Abudllah Taymas), *Kırgız Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1984.
2. (Komisyon), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1994.
3. Şarşeke Usupbekov, *Kırgız Makal-Lakaptarı*, Frunze, Kırgızistan 1982.
4. Sırgabek Şambayev, *Kırgızsko-Russkie Poslovitsı Pogovorki İ İzreçeniya*, İzdatelstvo Mekyep, Frunze- 1979.
5. Ali Öztürk, *Türk Anonim Edebiyatı*, Bayrak Yay., Erzurum, 1985.
6. Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*, İnkılap Kitap Evi, İstanbul, 1991.
7. Ülkü Çelik, *Kırgız Atasözleri*, Ankara, 1955.
8. Prof. Dr. Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1986.
9. Prof. Dr. Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1988.
10. Kemal Eyyübođlu, *Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul, 1975.
11. B.O. Oruzbaeva, R.P. Hvan, D.Ş. Şükürov, Yu. Ya. Yanşansin, *Orusça Kırgızça Sözdük*, Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası, Frunze 1988.
12. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., 1977, C.1.